

DR AFIJ ABU SAFIJA I DR AIŠA SMALBEGOVIĆ—HADŽIHALILOVIĆ

O JEDNOM SEKSOLOŠKOM DJELU
U GAZI HUSREV—BEGOVOJ BIBLIOTECI

Medicinsko—seksološko djelo zvano *Mursid ul muteehhil*, odnosno s punim naslovom u prijevodu "Uputa za oženjenog i onog koji se namjerava ženiti, o valjanom životu i postupku u braku" napisano arapskim jezikom steklo je prilično veliku popularnost. Autor mu je šejh Muhamed Kutbuddin el—Izniki¹⁾. Umro je 281. odnosno 1418. godine. Čuva se u bibliotekama Istoka i Zapada. Brockelmann²⁾ spominje da se rukopisi ovog djela nalaze u Alžiru, Gothi, Kavali, Parisu, Nepal, Tunisu, Kairu, Mosulu, Britanskom muzeju i dr.

Djelo je bilo poznato i u našim krajevima i, što je u ovoj prilici značajno, dva rukopisa ovog djela vežu se uz ime velikog vakifa Gazi Husrev—bega: jedan naime nepotpun rukopis ovog djela nalazi se u Husrev—begovoj biblioteci pod br. 3058³⁾, dok je drugi primjerak ovog djela u nas — na osnovu kojeg je raden ovaj prikaz — prepisan u Husrev—begovoj medresi u Sarajevu.

Treći poznati primjerak ovog djela, nađen u našim krajevima, bio je u Bašagićevoj kolekciji rukopisa, a sada se čuva u Univerzitetskoj biblioteci u Bratislavi⁴⁾.

Primjerak koji je poslužio kao podloga za pisanje ovog rada čuva se u Orijentalnom institutu u Sarajevu. Zaveden je pod brojem 556. Format mu je 53,22 x 15,5. pismo nesh, papir bijel. Djelo je prepisao Ali ibn Sulejman iz sela Vučića (Radovlje, Visoko). Djelo je prepisao u Gazi Husrev—begovoj medresi 1823. godine. Rukopis ima ruinirane korice, sivosmeđe boje. Sa unutrašnje strane korica napisana je dova (molitva) da uputi čovjeka u čistoću tijela i duše. Na molitvu se nastavlja predgovor koji zaprema

1) Vidi Čatib Čelebi: Keşf—uz—zunun II, Istanbul. 1943., str. 1655.

2) Brockelmann: Geschichte der arabischen Literatur. Bd. II. Leiden. 1949., str. 291; Supplement Bd. II, str. 315

3) Kasim Dobrača: Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa. Knjiga I. Sarajevo. 1963., st. 252, (broj 402,4).

4) Arabische, türkische und persische Handschriften der Universitäts—bibliothek in Bratislava. Bratislava. 1961., str. 231 (broj 309).

jednu cijelu stranu i četvrtinu druge. Tu pisac daje objašnjenje zašto je napisao djelo. Navodi da se mijenja status žena, da one gube slobodu ili karakter.

On se sam bori da društvo živi u boljim uvjetima.

Drugi dio ovog djela počinje konstatacijom da je brak osnovna jedinica društva. Raspravljajući o instituciji braka, pisac citira misli vjenovjesnika kao Sulejmana i Davuda, iznoseći i podatke o njihovim ženama. Autor smatra da je bračna institucija zajednica koja je potrebna radi potpunog psihičkog i fizičkog života i naglašava da se tek u braku čovjek potvrđuje. On slika razliku između ljudi koji su u bračnoj zajednici našli cilj svog života i onih nesretnika koji lutaju bez cilja, izgubljeni, jer nemaju pravog, sadržaja života koji pruža porodica. Oni su nesmireni i nesretni. Ovo se odnosi jednako i na muškarce kao i na žene. Osobe koje ne uspiju osnovati svoju porodicu odaju se porocima i njihov život je uzaludan.

”Muršidul -mutedhil” ima dva dijela. Prvi dio govori o braku, a drugi sadrži razne teoretske savjete. Pisac je isti a i prepisivač je ista osoba kao kod prvog dijela.

Prvi dio ima slijedeća poglavlja:

1. Čuvanje braka
2. Koristi od braka
3. Pitanje braka
4. Kako odabrati suprugu
5. Osobine muškarca
6. Dužnosti supružnika
7. Obaveze žene u braku
8. Vjenčanje
9. Začeće djeteta
10. Razvoj djeteta i roditeljske dužnosti
11. Poznavanje religije i njenih zakona

U daljem tekstu iznesene su informacije o svakom poglavlju. Ovdje smo nešto detaljnije prikazali deveto poglavlje koje odražava srednjevjekovna shvatanja embriologije.

1. POGLAVLJE

Pisac hvali bračnu zajednicu ilustrirajući primjerima iz historije.

2. POGLAVLJE

Bračna zajednica je potrebna radi održavanja društva i života u svijetu. Brak uljepšava dušu i srce, olakšava održavanje reda u društvu. Kada ljudi stupaju u brak, tada su i Bog i anđeli zadovoljni.

3. POGLAVLJE

Da bi neko stupio u brak mora ispunjavati određene uvjete. Prvo, budući supružnici moraju biti materijalno osigurani. Muž mora čuvati svoju porodicu i sve obaveze prema porodici ispunjavati novcem stečenim na pošten način. Muškarac ne smije napustiti niti se odreći svoje porodice. Bračna veza je korisna ljudskoj zajednici kao i Bogu.

4. POGLAVLJE

Vjenčanje je javni događaj koji se odvija u prisustvu suca i svjedoka—muškaraca. Pri tome se ispune i obaveze prema religiji. Žena bi trebala biti religiozna, obrazovana, karakterna i poštena. Muškarac neka ne misli da se ženi radi novca i ljepote neke žene već radi njenih osobina vezanih uz karakter i religioznost. Ako uzima karakternu ženu dobija i novac i ljepotu jer sve to slijedi u lancu.

Žena ne treba mužu da stalno naglašava koliki je miraz donijela jer to stvara kod muškaraca komplekse. Ona mora da njeguje svoju ljepotu aliumjereno, tj. da ne gubi vrijeme cijeli dan njegujući lice. Mora nastojati da ne bude loša žena, da se u društvu ne hvali svojom imovinom i da se ne pravi važnija od muža. Stoga ona mora biti niža od muža u ovim stvarima: starost, visina, novac. Poželjno je da je žena iz stare porodice. Ali, žena treba da je ljepša od muža, karakterna, vesela i blaga.

Žena treba čuvati svoju ljepotu, da i u braku ostane onakva kako ju je muž prije braka vidio. Muškarac ne treba gledati djevojku koja je već vjerena jer to predstavlja izdaju. Žena mora biti lijepa, slušati i čuvati muža. U odsutnosti muža ona je dužna voditi kućanstvo čuvajući novac i sve stečeno u braku.

Mehr (vjenčani dar muža ženi) ne treba da je preskup. Žena treba da je rodkinja. Žena treba biti nevina, jer djevičanstvom privlači muža. Ona mora biti iz časne i dobre familije. Budući supružnici ne smiju biti rođaci jer su djeca iz takvih brakova oštetljiva i nervozna. Supruga treba da je slobodna žena (da nije ropkinja).

5. POGLAVLJE

Muškarac ne smije biti pijanica, varalica, lažljivac, buntovnik. On mora poštovati dužnosti, biti vjeran i častan.

6. POGLAVLJE

Budući supružnici moraju imati prijateljski odnos i razumijevanje. Muškarac mora biti pažljiv, naučiti ženu šta ne valja činiti. On je mora uputiti u zakone čistoće mjesečnih perioda i religiozne dužnosti. On mora biti pravedan prema svojim ženama. Ako je žena neposlušna mora pozvati presuditelje i sa njene i sa njegove strane. Oni treba da procijene radi čega je ponašanje žene takvo, ali da ispitaju da je nije muž udario jer bi to dovelo do još veće neposlušnosti.

Rastava braka nastaje kod izdaje nekog supružnika, ili prijevare, ili nakon prethodnih opomena.

7. POGLAVLJE

Žena treba da sluša muža, ali umjereno, do granica, jer ona nije ropkinja. Ona ne treba biti gruba kao muškarac, mora urediti lice, znati kuhati, čuvati djecu i sve druge kućne poslove obavljati.

8. POGLAVLJE

Svadba treba da je javna, da se objavi u džamiji. Kod kuće treba da se priredi veliko slavlje uz igru, pjesmu i svirku u razne instrumente. Pozivaju se prijatelji i pripremi gozba za dva dana. Pozvani valja da dođu, a u toku veselja moraju se pristojno ponašati.

Muškarac obučen u najbolje odijelo ulazi u odaje gdje je djevojka s ostalim zvanicama. U tom trenutku neko posipa šećer i bademe a prisutni brzo kupe. To je za sreću mladenaca.

Kada mladenci ulaze sami u svoje odaje, mladić poslije molitve uzima ruku žene i moli milost. Poslije toga vođu u kojoj je ona prala noge sipa u razne uglove kuće.

Mlada mora biti također svečano obučena i lijepo počešljana, našminkana i namirisana.

U prvoj sedmici ne treba jesti paprike, sirće, kisele jabuke i druga ljuta jela ili jela s neugodnim mirisom.

Drugi dio ovog poglavlja opisuje coitus. Snošaj je opisan detaljno. Kod toga se preporučuje mužu da se sa ženom prije šali, priča i sl. Žena također treba da želi odnos i mora partnera zavoditi. Poslije se moraju okupati. Potrebno je da svako ima svoj peškir.

Ne treba drugim osobama pričati o odnosu. Odnos nije dobro imati u vrijeme nahlade, bolesti i rekonvalescencije. Također odnos ne smije biti nasilan jer ako se u tim okolnostima začne dijete, onda je ono neposlušno.

Od doba godine i mjesta spolnog odnosa zavise neke osobine djeteta. Tako na primjer, dijete začeto poslije podne biće ćoravo, subotom ili srijedom varalica ili zločinac, uoči vjerskih praznika biće bez uspjeha u životu, ako muž prilikom snošaja gleda ili tada govori, dijete će biti slijepo ili će nepravilno govoriti. Može biti diktator ili imati četiri ili šest prsta.

Najbolje vrijeme za snošaj je zora jer su tada supružnici odmorni.

Osobine uterusa:

Uterus je mišićna kesa ispunjena živcima. Početak tih živaca je u mozgu. Uterus ima dva roga kao krila. Oni uvlače spermiju zatim dilatiraju i kontrahiraju uterus. Uterus ima glavni otvor okrenut prema dolje. U tom otvoru nalazi se erogena zona koja budi reflekse i na tom mjestu se miješaju sekreti i budu kao mlijeko bijeli.

Sperma se proširi preko cijelog organizma žene. Krv je vrati u uterus i tada nastane nešto kao krvava tačka. Za to je potrebno četrdeset noći.

Po drugom mišljenju, andeo uzme spermiju i drži na desnom dlanu četrdeset dana moleći Boga da nastane živo biće. Sad opet sadržaj prebaci na lijevu ruku i tada nastane veće tijelo. Potom prebaci sadržaj na desnu ruku i sada nastane prva kost, os sacrum. Poslije stotinu i dvadeset dana, tj. 4 mjeseca, razvoj ide dalje ovim redom. U prvom danu nastane kažiprst desne ruke i šaka. U drugom danu glava. u trećem lijeva ruka, pa donji ekstremiteti. Ukupno se razvije dvjesto četrdeset kostiju, četrdeset i osam živaca i tristašezdeset žila.

9. POGLAVLJE

Ovo poglavlje započinje mišlju da je život ponavljanje. Iza toga se iznose neka shvaćanja embriologije, tj. izlaze teorija o razvoju ploda.

Autor se bavi i nekim tajnama naslijeđivanja i spola. Tvrdi da će dijete biti muškog spola i sličiti na oca ako se spermija izluči u većoj količini i to prije potpunog uzbuđenja žene. Obratan je slučaj ako će dijete biti ženskog spola. Ako je količina sperme manja, dijete sličiti i na oca, ali dominiraju osobine majke.

U rukopisu se ovako objašnjava postojanje raznih ljudskih rasa:

Bog je stvorio Adama od šake zemlje koja se sastojala od svih vrsta zemljišta ovoga svijeta. Zato se na ovome svijetu ljudi javljaju sa različitim bojama kože. Jedni su crveni, crni, bijeli te žuti.

10. POGLAVLJE

Opisuje rađanje djeteta, prava djeteta, dužnosti roditelja prema djeci a isto tako obaveze djece prema roditeljima.

Ocu npr. ne smije biti dosadno kada dijete plače, i ne smije biti tužan ako ima žensko dijete. Otac dobija ime po svom najstarijem sinu (npr. Ali otac Sulejmanov). Muško dijete treba sunetiti sedmi dan po rođenju jer tada ne osjeća bolove i rana cijeli najbrže. Kod toga se prinese ovca za žrtvu. Ime se daje četrnaesti ili dvadesetprvi dan.

Što se tiče odgoja, dijete treba odgojiti da bude častan i pošten čovjek. Roditelji su dužni da pruže osnovno obrazovanje svome djetetu. Majka treba da ga doji svojim mlijekom, da ga njeguje i da ga uči prvim molitvama.

Dijete nastaje iz odnosa muškarca i žene. U tom odnosu muškarac izluči ejakulat u organe žene. To se naziva nutva. U njoj leži sjeme života. Poslije deset dana u maternici nastaje tijelo koje sličij pijavici, ali predstavlja viši i savršeniji stupanj razvoja. Za sljedećih deset dana nastaje modga. Ona je još razvijenija. Za četrdeset dana nastaje kost kao osnovica oko koje se obmota hrskavica. Tada se formira kičma i zdjelične kosti. Za dvije sedmice zadnji nastaje trup; polovina žila je pokretljiva, tj. ispunjena i te žile nose krv, a pola žila je nepokretno.

Kada se dijete rodi treba ga zamotati u čistu bijelu pelenu. Zabranjena je žuta pelena. Poslije porođaja žena se mora četrdeset dana hraniti suhim bademima i hurmama.

U opisivanju razvoja ploda navodi se još sljedeće:

Pola žila sadrži krv a pola zrak. Petog i šestog dana se javljaju koža i nokti. Sedmi dan nastaje nos, osmi dan jezik, a devetog dana uši. Desetog dana ulazi duša preko palca desne noge. Tim momentom dijete oživi. Stoga mrtvilo izlazi kroz usta. U toku četiri mjeseca, dijete postane pokretljivo.

Tajna o nastanku dvojki, trojki i drugih je u sljedećem. Maternica ima četiri grla. Ako sperma ulazi samo na jedno grlo biće jedno dijete, ako ulazi kroz dva razviće se dvojke itd.

Dijete treba naučiti ponašanju u društvu, načinu primanja gostiju, načinu držanja, hodanja, jedenja. Prilikom jela se polako žvače ne pričajući. Sažvakanu hranu treba da guta jer bi se u suprotnom udavilo.

U pubertetu su djetetu zabranjena ljubavna uživanja.

Zaključujući ova izlaganja, treba napomenuti da u Bosni i Hercegovini do 19. vijeka nije bilo medicinskih škola ali je postojala publika koja je poznavala orijentalne jezike i služila se orijentalnim medicinskim spisima iz ranog i kasnog srednjeg vijeka. Među djelima nađenim na teritoriji Bosne i Hercegovine nalaze se djela istaknutih istoč-

nih medicinskih autora Ibn Sine, Razije, Erhazije, Al Šemsudina, Muhamed ibn Kaisuni-ja, Hadir ibn Ali ibn Hattabe, Nuh ibn Abulmenora i drugih.

Veliki dio knjiga je prepisivan a na marginama su bilježene originalne opaske domaćih ljudi. Za historiju medicine Bosne i Hercegovine bio bi veliki poduhvat analizirati ove bilješke. Pri tome se javlja već davno iskršli problem. Medicinari koji se bave historijom medicine ne poznaju orijentalne jezike a orijentalisti ne poznaju medicinu i ne posvećuju se dovoljno ovoj tematici pored mnoštva drugih zadataka.

Prikazano djelo, pored netačnih, srednjovjekovnih zabluda o pitanju anatomije i embriologije, sadrži ispravna psihološka razmatranja i zastupa ispravna etička stano- višta na polju seksualnosti.

SUMMARY

ABOUT ONE SEXOLOGICAL WORK IN GAZI HUSREV-BEY'S LIBRARY

The authors give the contents of the medical—sexological work called *Murši ul mutehnil*, written by the sheik Muhamed Kutbuddin el—Izniki (d. 1418). It shows the conception about different ethical, medical and psychological questions. Besides medie- val errors in anatomy and embriology the work consists of very interesting ethical stand- points concerning sexuality. The work was very popular. One manuscript is in the Gazi Husrev—bey's library in Sarajevo, and the other is transcribed in Gazi Husrev—bey's med resa in Sarajevo.